

BERLİN DEVLET KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN BİR MECMÛA VE MÜELLİFİ BİLİNMEYEN BİR ESER: *ESRÂR-NÂME*¹

ASRÂR-NÂMA: A WORK BY AN ANONYMOUS AUTHOR IN A
JOURNAL AT THE BERLIN STATE LIBRARY

Doktora Öğ. Meryem BABACAN BURSALI
Boğaziçi Üniversitesi
meryembabacan@gmail.com

Özet

Bu makale öncelikle, Berlin Devlet Kütüphanesinde bulunan ve özel olarak hazırlanmış bir mecmuaya odaklanmaktadır. Çeşitli tür ve konularda yazılmış beş farklı şiirin yer aldığı mecmuada Hamdullah Hamdî'nin Kıyâfet-nâme'si, Revânî'nin 'İşret-nâme'si, yazarı bilinmeyen Esrâr-nâme isimli bir metin, İshak Çelebi'ye ait olan Hâcib-nâme başlıklı bir manzume ve Sun'î Çelebi'nin Tezyîn-nâme adlı eseri yer almaktadır. Mecmuanın ne zaman ve kim tarafından hazırlandığı bilinmemektedir ancak içindeki metinlerden hareketle on altıncı yüzyılda tertip edildiği söylenebilir. Makalenin odaklandığı bir diğer husus ise mecmua içinde yer alan Esrâr-nâme isimli metnin incelenmesi ve günümüz Türkçesi'ne aktarılmasıdır. Münazara türünde yazılmış bir eser olan Esrâr-nâme'de şarap (süci) ve esrar birbirlerine üstünlük iddia etmekte ve üstünlüklerini kanıtlamaya çalışmaktadırlar.

---

¹ Bu makale Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 2016-2017 eğitim yılında Doç. Dr. Fatma Büyükkarcı Yılmaz'dan almış olduğum Collections and Anthologies isimli doktora dersinin bir ürünüdür. Hocama ve bu dersi almama vesile olan Resul Altuntaş ile Gökhan Güler'e teşekkür ederim. Ayrıca bu makalenin yayımlanması noktasında beni cesaretlendiren ve destekleyen Hocam Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'a müteşekkirim.

Sözle başlayan tartışmada şarap ile esrar birbirlerini aşağılamakta ve birbirlerine ağır hakaretler etmektedirler. Bu tartışma tarafların savaşıyla devam etmekte ve zaferi esrar kazanmaktadır. Tartışmanın içeriğine bakıldığında şarap ve esrarı kimlerin tükettiğine ve bu unsurların hangi ortamlarda nasıl kullanıldığına ilişkin bilgiler bulmak da mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, münazara, şarap, esrar, Esrâr-nâme.

Abstract

In this article, I will begin by focusing on a special mecmua in the Berlin State Library manuscript collection. The journal contains five different poetries, namely Qiyâfat-nâma by Hamdullah Hamdî, 'Ishrat-nâma by Rawânî, Asrâr-nâma by an anonymous writer, Hâcib-nâma by İshaq Çelebi and Tazyîn-nâma by Sun'î Çelebi. While it is unclear by whom and when the journal was collected, the poetry points out that it could be a production by a sixteenth-century Ottoman literate. Another aim of this article is the textual analysis and transcription of Asrâr-nâma. The text, as an example of munâzara, represents a debate between wine (sharâb) and hashish (asrâr). These two start off with a conversation on who has the superiority, continue by humiliating each other and end with a fight that hashish wins. The article concludes that this debate is a rich source for the social context of wine and hashish consumption.

Keywords: Mecmua, debate, wine, hashish, Asrâr-nâma.

Giriş

Osmanlı edebiyatı sahasında yapılan çalışmaların son dönemlerde dikkat çekici bir biçimde yoğunlaştığı mecmûa araştırmaları, en temelde iki konunun öne çıkmasını sağladı. Bunlardan birincisi gerek yurt içinde gerekse yurt dışındaki yazma kütüphanelerinde Osmanlı Türkçesi ile yazılmış farklı yüzyıllara ait çok sayıda ve çeşitli nitelikleri haiz dikkat çeken bir mecmûa külliyyatının varlığına gösterilen akademik ilgi;² diğeri ise

---

² Örneğin yalnızca Atatürk Kitaplığında yapılan online katalog taramasıyla 444 mecmûanın varlığından haberdar olunması mümkündür. bk. <http://katalog.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?-ac=arama&betik=meccmua>. [E.T. 2. 05.2017]. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde yapılan diğeri bir taramada ise bu sayı 1814'e çıkmaktadır. bk. http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=mecmua&te= [E.T. 2. 05. 2017]. Bu mecmûalardan yine önemli bir kısmının da

mecmûaların hakiki manasıyla birer “kırkambar” olup araştırmacılara yeni ufuklar açacak çok zengin içerikleridir. Bilinmeyen bir eserin gün yüzüne çıkmasını sağlaması, bir şairin divanına girmeyen beyitlerin keşfine aracı olması,³ içerdiği kişisel notlar ve bilgiler, derleyicinin merakı doğrultusunda biraraya getirilmiş metinlerin niteliği⁴ kadar kâğıdı, yazısı; varsa minyatürü, tezhibi, süslemeleri, cildi ile de çok çeşitli araştırmalara kapı aralayan mecmûalar⁵ üzerine yapılan çalışmalar henüz belirli bir sistematığe sahip olmasa da kişisel meraklar ve bazı önemli projelerle⁶ bu sahadaki akademik çalışmalar devam etmektedir.

Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesi ile yazılmış karışık dilli mecmûalar olduğu görülüyor.

³ Bu konuda Günay Kut, Mehmet Fatih Köksal ve Fatma Büyükkarcı Yılmaz'ın bazı çalışmalarına bakılabilir: Kut, 2005; Köksal, 2016a; Köksal, 2016b. Büyükkarcı Yılmaz, 2013a; Büyükkarcı Yılmaz, 2013b.

⁴ Mustafa Uzun (2003: 266) mecmuaları düzenli ve düzensiz olarak ikiye ayırır ve düzenli mecmûaların bir telif türü olarak gelişimini tamamladıktan sonra genellikle kitap hüviyetindeki teliflerden farklı bir tarafı kalmadığının altını çizer. Uzun'un düzenli tanımlaması daha çok içeriğinde aynı tür eserlerin bulunduğu mecmûaları (risaleleri) kasteder niteliktedir. Selim Sırrı Kuru ise aynı konuda veya türde metinleri biraraya getiren metin koleksiyonlarının belli konuda ve türdeki kısa metinleri birarada saklama amacı taşıdıklarını dile getirir ve bu tanıımı biraz daha ileri taşıyarak bu tür derlemelerin, sahipleri hakkında daha belirgin bir şeyler düşünmeyi sağlayabileceği üzerinde durduktan sonra bu tür mecmûaların geleceğe yönelik düzenlenmiş olduklarını, başvuru kitabı niteliği taşıdıklarını ve günümüz seçkilerini karşıladıklarını belirtir (Kuru, 2012: 20). Ayrıca Mehmet Gürbüz, mecmûalar için tek ve değişmez bir şekil ya da içerik tanımlaması üretebilmenin mümkün olmadığını zira mecmûanın oluşumu noktasında divan tertibi yahut mesnevi yazımında olduğu gibi geleneğin belirlediği bir sınırlandırma bulunmadığını ve bu noktadaki tek belirleyici unsurun, tamamen kendi kişisel ilgi alanları, tercihleri ve beğenileriyle eserine dahil edeceği malzemenin niteliğini belirleyen mürettip (Gürbüz, 2012: 101-102) olduğunu dile getirir.

⁵ Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları'nın VII.si mecmûaları çeşitli açılardan mercek altına aldı ve bu çalıştayda sunulan tebliğler daha sonra *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII. Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* adıyla kitap olarak yayımlandı. bk. Hatice Aynur v.d., 2012.

⁶ Mehmet Fatih Köksal'ın öncülük ettiği Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP) mecmûalar ve cönkler üzerine yapılan çalışmaları güncel bir veri

Süregelen bu mecmûa çalışmalarına katkı sağlamayı hedefleyen bu makale de Berlin Kütüphanesinde bulunan bir mecmûayı konu edinmektedir. Kütüphanecilik literatüründe birden çok eserin bir arada toplandığı mecmûalara “risâle mecmûası”, “risâleler mecmûası”, veya aynı anlama gelen “mecnû’atü’r-resâil” yahut “mecnû’at-i resâil” denmektedir. İçeriğinde beş adet farklı esere yer verilen bu risâle mecmûasında sırasıyla Hamdullah Hamdî’nin *Kiyâfet-nâme*’si, Revânî’nin *’İşret-nâme*’si, kime ait olduğu henüz tespit edilemeyen *Esrâr-nâme* isimli bir manzume, Üsküplü İshak Efendi’ye ait ve mecmûada *Hâcib-nâme* adı verilmiş bir diğer manzume ile Sun’î Çelebi’ye ait *Tezyîn-nâme* isimli bir eser bulunmaktadır.

Bu çalışmada incelemeye konu edinilen mecmûanın fiziksel özelliklerine değinilecek ve içeriğine ait bilgiler verilecek, daha sonra ise *Esrâr-nâme* isimli metnin transkripsiyonuna ve incelemesine yer verilecektir. Makalenin sonuna ise eserin tıpkı basımı eklenecektir.⁷

Mecmûanın Fiziksel Özellikleri

4

Berlin Devlet Kütüphanesi Diez. A.S. 144 numarada kayıtlı bu mecmûaya internet üzerinden ulaşıldığı için mecmûanın ölçüleri tespit edilememektedir. Mecmûanın içinde bulunan beş farklı metin 1b-57b varakları arasında yer almaktadır. 1a, 9b, 9a, 37a ve 44a sayfaları boştur ancak yapraklar sayılırken 9a-b sayfaları mükerrer yazılmış ve numaralandırma bu şekilde devam etmiştir. 31b-32a arasında ise bir varak eksiktir. Böylece bu iki yanlış birbirini izale ederek toplam varak sayısında bir değişikliğe meydan vermemiştir.⁸ Mecmûanın 31a sayfasında, *’İşret-nâme*’nin yazılı olduğu kısımda, işret meclisini tasvir eden bir minyatür⁹

---

tabanı ile araştırmacılarla paylaşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. <http://mecmualar.tr.gg/>

⁷ Tıpkı basım için bk. EK-A

⁸ Şu an için mecmûa online ortamda birçok araştırmacının erişimine açık bulunduğu yazmaya yapılan atıflara müracaat edilmesi gerektiğinde bir karışıklığa mahal vermemek için yazmadaki sayfa numaralandırmaları esas alınmıştır.

⁹ Minyatür için bk. EK-B

bulunmaktadır.¹⁰ Kitap kapakları siyah deri olup mikleplidir. Kapaklar ile miklep şemselidir. Şemse, salbek, köşebendler ile zencirek altın yaldızlıdır. Söz başları altın yaldızla, metin siyah mürekkeple yazılmıştır; yazı çeşidi ise harekeli nesihdir, reddadelidir. Yalnızca *Tezyîn-nâme* metninin olduğu 44b-57b varakları arasında, metin içindeki ara başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Her metnin başında tezhipli bir süsleme bulunur. Sayfa kenarları altın yaldız cetvellidir. Yazmanın ön kapağının içinde ve 1a¹¹ sayfasında kütüphane kaydı bulunmaktadır. Bu kaydın hemen sonrasında ise mecmûanın içinde bulunan eserler ve yazarları not edilmiştir. Bu notlar şu şekildedir: *Kıyâfet-nâme*, Hamdî; *İşret-nâme*, Revânî; *Beng ü Bâde*, *Fuzûlî*; *Hâcib-nâme*, İshak; *Tezyîn*, Hırfet.¹² Makalenin devamında daha ayrıntılı izah edilecek olmakla birlikte yapılan inceleme ve araştırmaya göre *Beng ü Bâde* olduğu söylenen eser yazmada *Esrâr-nâme* başlığı taşımaktadır ve Fuzuli'nin eserinden oldukça farklıdır.

Mecmûanın tarihine veya sahibine ilişkin herhangi bir kayıt/mühür bulunmamaktadır. Ancak mecmûada eserleri yer alan müelliflerin ölüm tarihleri ve eserleri sırasıyla şu şekildedir: Hamdullah Hamdî, *Kıyâfet-nâme*, ö. 1503¹³; Revânî, *İşret-nâme*¹⁴,

¹⁰ Bu minyatürün kullanılan imajlar ve kıyafetlerden hareketle en geç Kanuni Sultan Süleyman devrine ait olduğu anlaşılıyor. Bu konuda uzman görüşüne başvurduğum sanat tarihçileri Yrd. Doç. Dr. Nicole Silvia Kançal-Ferrari ile Doç. Dr. Tülün Değirmenci'ye teşekkür ederim.

¹¹ Ön kapağın içindeki not 1a'daki ile aynı isimleri vermektedir ancak devamında yazılanlar okunamamaktadır.

¹² Makalenin devamında da görüleceği üzere Kadir Güler ve Ersen Ersoy tarafından hazırlanan bir makaleye göre *Tezyîn* ismiyle verilen eser, Sunî Çelebi'ye ait olan *Tezyîn-nâme*'dir. Makalede mecmûanın geneli ile ilgili ayrıntılı bir izah yapılmamış ve bu eserin yazarına ilişkin yapılan yorumun da tahmini olduğu belirtilmiştir. Güler ve Ersoy, 2012: 1281-1309.

¹³ Mecmûanın 1b-9a varakları arasında bulunan bu metin Amil Çelebioğlu'nun yayınladığı metin ile oldukça benzerlik arzeder. Yalnızca kimi başlıkların Türkçe karşılıklarının tercih edildiği ve kimi başlıkların hiç yazılmadığı görülür. Ayrıca mecmûada beş beytin de eksik olduğu fark edilmiştir. Bu beyitler Çelebioğlu'nun yayınladığı metindeki 40, 148, 152, 153 ve 158. beyitlerdir. Karşılaştırma için bk. Çelebioğlu, 1998.

ö. 1523; müellifi ve eserin yazıldığı tarih bilinmiyor, *Esrâr-nâme*¹⁵; Üsküplü İshak Çelebi, *Hâcib-nâme*¹⁶, ö. 1538. Sun'î Çelebi, *Tezyîn-nâme*, ö. 16. yüzyıl.¹⁷ Mecmûada, eserlerin müelliflerinin ölüm

¹⁴*İşret-nâme* mecmûanın 9b-36b varakları arasında yer alır. 31a sayfasında ise Rıdvan Canım'ın yayınladığı metinde bulunmayan bir minyatür vardır. Bu manzumenin yer aldığı kısımda, 31b'den 32a'ya geçerken, mecmûada bir sayfanın eksik olduğu görülmektedir. Reddada ile satır başının uyuşmadığı bu kısımda varanın numaralandırılmadan önce yırtıldığı düşünülmektedir. Rıdvan Canım'ın yayınladığı metinden farklı olarak mecmûada yer alan *İşret-nâme*'de bazı eksik beyitler ile yer değiştirmiş beyitlere tesadüf edilmektedir. Örneğin, Sultan Selim için yazılmış yirmi yedi beyitlik bir kaside (Canım, 1987: 184-186.) mecmûada yer almaz. Karşılaştırma için bk. Canım, 1998.

¹⁵ Bu eser hakkında kıymetli görüşlerini esirgemeyen Prof. Dr. Günay Kut, bu metnin Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yoğun bir şekilde göstermesinden, imladan ve harekeli yazıdan hareketle en geç 16. yüzyılda kaleme alınmış olabileceğini söylemiştir. Kendisine teşekkür ederim.

¹⁶Mecmûanın 42b-43b varakları arasında *Hâcib-nâme* başlığıyla yer alır. Otuz beyitlik bu manzumenin son beytinde yer alan "Toğrısı İshâk inanılmaz benim yalanuma" mısraından hareketle manzumenin İshak adlı bir şaire ait olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan tarama sonucunda bu şiirin Üsküplü İshak Çelebi'ye ait olduğu ve Mehmed Çavuşoğlu ile M. Ali Tanyeri'nin yayınladığı edisyon kritikli metnin kasideler bölümünde on dördüncü sırada yer alan manzume olduğu tespit edilmiştir. Bu manzumenin ilk ve son beyitleri aşağıda yer almaktadır (Çavuşoğlu ve Tanyeri, 1990: 62):

Gice didüm şöhbete gel ol meh-i tâbânuma
'Âyş u 'işret şem'i yakdum külbe-i ahzânuma
Tut ki ol servi kinâr itdün ne hâcet söylemek
Toğrısı İshâk inanmaz oldılar yalanuma

Ancak divandaki bu kaside otuz iki beyittir ve şu beyitler mecmûada yer almaz: Hıdmete bel bağlayup buyur ne buyurdun didi / Karşuma turdı perîler geldiler divânuma/ Turra-i zülfi hevâsıyla yelen 'aşıklarun/ Her biri rahm eylediydi cân-ı ser-gerdânuma (Çavuşoğlu ve Tanyeri 1990: 61). Manzumeye ilgili dikkat çeken bir diğer nokta da başlıktır. İshak Çelebi divanında kasideler bölümünde başlıksız olarak verilen bu manzumeye mecmûada "*Hâcib-nâme*" başlığı verilmiştir. Sözlükte kapıcı, örtü, kahya, başkan gibi anlamları bulunan "Hâcib" kelimesi 6, 19 ve 25. beyitlerde geçmektedir. Manzumeye verilen başlık içerikteki kelimelerden hareketle konulmuş olmalıdır. Ayrıca, manzumenin bulunduğu sayfanın başında başıktan hemen önce şu beyit yazılır: "Okıyana bu hikâyet geldükçe gice gündüz/ Devr eyleye bu nazmum döndükçe çarh-ı devvâr." Bu beyit, Üsküplü İshak Çelebi'nin manzumesinde yer almaz. Kime ait olduğu hakkında bilgi verilmeyen bu beytin İshak Çelebi'ye mi, başka bir şaire mi yoksa mecmûayı derleyen kişiye mi ait olduğu ise belli değildir. Karşılaştırma için bk. Çavuşoğlu ve Tanyeri, 1990.

¹⁷ Bu esere ve müellifine ait bilgi için bk. Güler ve Ersoy, 2012: 1283.

tarihine göre sıralandığı görülmektedir. Dolayısıyla eldeki veriler ışığında bu mecmûanın 16. yüzyılda derlendiği yorumu yapılabilir.

Yazarı Bilinmeyen Bir Eser: *Esrâr-nâme*

Mecmûanın 37b-42a varakları arasında kaside nazım biçiminde yazılmış 115 beyitlik *Esrâr-nâme* başlığı taşıyan ve kime ait olduğu tespit edilemeyen bir manzume mevcuttur. Sabah saatlerinde bir bağa giren ve orada gördüğü çeşitli tabiat güzelliklerini temaşa eden isimsiz bir anlatıcının bu bağda bulunan iki meclisi tasviri ve bu iki meclisteki Esrar ve Süci'nin (Şarap) birbirlerine karşı üstünlük iddia eden konuşmalarını anlatan bu metin, mecmûanın ilk sayfasında, eserler ve yazarlarının not edildiği sayfada, Fuzuli'nin *Beng ü Bâde*'si olarak yazılmıştır. Ancak kütüphaneci yahut mecmûanın sahibi/ sahipleri tarafından düşülen bu kayıt doğru değildir zira her iki eser karşılaştırıldığında *Esrâr-nâme* başlıklı eserin *Beng ü Bâde*'den farklı bir kitap olduğu görülür.¹⁸ Bunun yanı sıra eser, her ne kadar *Esrâr-nâme* adını taşısa da Attar'ın yazdığı, Osmanlı edebiyatında da tercüme ve çeşitli örneklerine rastlanılan¹⁹ ve tasavvufi bir yönü bulunan *Esrâr-nâme* mesnevilerinden de farklıdır. Her ne kadar ismiyle başka bir türe atıf yapsa da içeriği incelendiğinde bu metnin münazara türünde yazıldığı görülmektedir.

“Gerçeğin ortaya çıkarılması için yapılan tartışmaların esaslarını inceleyen bilim dalı” (Yavuz, 2006: 576) olan münazaraların Türk edebiyatındaki seyri hakkında Mehmet Fatih Köksal (2006: 580) bu eserlerin hem klasik hem de halk şiirinde esaslı bir gelenek oluşturduğunu ancak tek ortak yönü karşılıklı tartışma olan bu eserlerin bir edebi tür olmaktan çok bir tarz olarak isimlendirilmelerinin daha doğru olacağını söyler. Ağâh Sırrı Levend ise (2015: 644), konularına göre münazaraları mizahi eserler; ahlaki, hikemi ve tasavvufi mahiyette yazılmış eserler; sanatkarane bir üsluba zemin olan mevzuları havi eserler olmak

---

¹⁸ Karşılaştırma için bk. Fuzuli, 1956.

¹⁹ Gönül Ayan, Osmanlı edebiyatı sahasında *Esrâr-nâme* sahibi yazarları şu şekilde belirtir: Ahmedî-i Tebrizi, Molla Abdullah Simavi, Huzuri-i Mevlevî ve Şeyh Latîfi (Ayan, 1996.)

üzere üçe ayırır. Münazaralar, kendi içinde de “gerçeğin savunulma” biçimlerine göre kategorize edilirler. Münazara, mübahase, cedel ve hilaf gibi terimler temelde “karşılıklı tartışma” fiiliyle birlikte düşünülse de bazı ayrımlara sahiptirler. Örneğin, Ahmet Cevdet Paşa’nın münazara adabından bahseden *Âdâb-ı Sedâd min İlmil-Âdâb* adlı eserine göre, (aktaran Büyakkarcı ve Yılmaz, 2013: 682) iddiasını ispat etmek için çaba gösteren birine, diğer bir kimsenin itiraz, yani hasmâne tarzda mukabele etmesine “mübahase”, gerçeğin ortaya çıkarılması için yapılan tartışmaya da “münazara” denilmektedir. Cedel ise doğru veya yanlış belli bir fikrin üstün gelmesini yahut geçersiz kılınmasını hedeflemektedir (Yavuz, 2006: 577). Hilaf ise fıkhi konuların tartışıldığı, fıkhi mezheplerin ihtilaflarını tartışmak üzere fıkıh ilmine uyarlanmış bir cedel tekniğidir (Özen, 1998: 527). Tanımlarda da görüldüğü üzere mantık, felsefe, tefsir ve fıkıh bilim dallarının terimleri olan bu kavramları farklılaştıran unsur savunma biçimleridir. Tüm bunlara yine müzakere, münakaşa, mukaleme gibi içinde karşılıklı konuşma/tartışma fiilinin bulunduğu yeni kavramlar da eklenebilir. Tartışma biçiminin benzer olduğu ancak aralarında nüansların bulunduğu tüm bu biçimlerin/adapların yer aldığı metinler, genel literatürün aksine Türk Edebiyatı literatüründe münazara başlığı altında yer alırlar. Bu bağlamda bir münazara örneği olarak sunabileceğimiz *Esrâr-nâme*’de esas gaye de bir gerçeği ortaya çıkarmak değil tartışırken muhatabına karşı hasmane bir tutum takınmak ve bir anlamda onu okurun gözünden düşürmektir. Taraflar birbirlerine hakaret eder, birbirlerinin sözünü keser, birbirlerine karşı böbürlenerek yek diğerini aşağılar. Sözle başlayan tartışma kavgayla nihayete erer ve taraflar konuşarak çözemedikleri “kim daha iyi” sorusunun cevabını savaşılar bulurlar.

Türk Edebiyatı’nda bir çok şair, esrar ve şarabın birbirlerine üstünlük iddia ettiği eserler kaleme almıştır. Yusuf Emirî, Fuzûlî, Vardarlı Fazlî, Hayretî, Gedayî ve Bahaî bu hususta eser vermiş şairlerden bazılarıdır.²⁰ Nitekim Gönül Tekin (2017) 15. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Yusuf Emirî’nin *Beng ü Çâgır* adlı

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Köksal, 2006.

münazarasını incelediği makalesinde afyon ve şarabın yalnızca lirik şiirde bahsi geçen unsurlar olmayıp kendi başlarına da ele alınan konular olduklarından bahseder ve Yusuf Emirî'nin *Beng ü Çâgır*, Nevâî'nin *Lisânü't-tayr* ve Fuzûlî'nin *Beng ü Bâde* isimli eserlerini birbirleriyle karşılaştırır. Afyonun sunuluş tarzı ve afyon kullanımına ilişkin anlatımlarda benzerlik arzeden bu üç şairden Emirî'nin şarabı afyona üstün görmeyip her iki unsuru da iyi ve kötü açılardan paralel bir şekilde karşılaştırdığını ve onun münazarasında kimsenin galip gelemediğini vurgulayan Tekin (s. 422-423) bu şekilde Fuzûlî ve Nevâî'nin Attar'ın zincirine eklemeliğini oysa Yusuf Emirî'nin daha bağımsız bir eser ortaya koyduğunu söyler (s. 424). Tekin'in bu sözleri bağlamında incelenen metnin de Emirî'nin eseriyle afyon ve şarabın hem olumlu hem de olumsuz yönlerini birlikte göstermesi bakımından bir benzerlik gösterdiği iddia edilebilir. Ancak *Esrâr-nâme* afyonun kazandığı ve şarabın kaybettiği bir savaşla son bulur ve bu eser de şaraba değil afyona üstünlük verdiği için Gönül Tekin'in tabiriyle Attar zincirinden; iki unsuru eşit şekilde karşılaştırmasına rağmen sonunda afyonu galip getirdiği için de Yusuf Emirî'nin eserinden ayrılır.

***Esrâr-nâme*'nin İçeriği**

Eser, isimsiz bir anlatıcının bir bağa girmesi ve bu bağda gördüklerini anlatmasıyla başlar. Bağda iki farklı meclis bulunmaktadır ve hanendelerin, sazandelerin, çeşitli yiyeceklerin, gül yüzlü hizmetçilerin olduğu bir zevk ve safa ortamı vardır. Her iki meclis içinde "iki ulu" bulunmaktadır. Bunlardan birisi Esrar bir diğeri ise Süci, yani şaraptır. İlk önce Süci nara atarak söze başlar ve kendisini överek *Kur'an*'da Allah'ın onu faydalı bir yiyecek olarak andığını, gönüllerin kendisiyle açılıp şen olduğunu, beyler ve vezirlerin elinden düşmediğini, yerinin bahçe ve bağlardaki meclisler olduğunu anlatır. Süci'nin bu sözlerini dinleyen Esrar, gülmeye başlar ve Süci'ye Allah'ın onu zemmettiğini ancak kendisinin bunu [bile] anlamayarak medh edildiğini sandığını, hadislerde isminin kötülüklerin anası olarak geçtiğini, şarabı ancak cimri, aç ve kimsesizlerin içtiğini, iki dostun dahi şarap içtikten sonra kanlı bıçaklı olduğunu, şarap meclislerinde her zaman kavga çıktığını ve şaraba uyan kimselerin

ahmak olduğunu dile getirir. Kendisinin ise İslâm dini içinde zararlı olarak bilinmediğini, rahatlıkla alınıp satıldığını, esrar içen bir kimsenin cezalandırılmadığını buna nazaran şarabın gizli saklı satılıp içildiğini ve şarap içtiği bilinen bir kimseye had cezası²¹ uygulandığını söyler. Esrar'ın bu sözlerinden incinen Süci, Esrar'a ahmak olduğunu, suretinin iyi olmadığını oysa kendisinin rengi ve berraklığıyla cihanı aydınlattığını, onu içen bir kimsenin aslanla cenk edecek kadar cesaret sahibi olduğunu, Esrar'ı yiyen birinin ise başının eşek gibi sarktığını, aslının Allah tarafından övülen üzüm olduğunu oysa Esrar'ın ne olduğunun belirsiz olduğunu söyler. Tekrar sözü alan Esrar, Süci'ye ahmak olduğunu, aslı her ne kadar iyi olsa da kendisi azdığı ve doğru yoldan saptığı için ona uyanları da saptırdığını anlatır ve şarabı kâfir içeceği kendisini de mümin yiyeceği olarak tanımlar. Manzumenin devamında birbirlerine karşı iyice sinirlenen ve ahmak, suretsiz, hor, zelil gibi kelimelerle hakaret eden Esrar ve Süci'nin tartışması şu argümanlar etrafında döner: Şarap, Allah ve Peygamber tarafından yasaklanmış ve zemmedilmiştir dolayısıyla müminlerin uzak durması gereken bir kafir içeceğidir. Şarap meclislerinde her zaman kavga ve gürültü olur. İçkinin verdiği sarhoşlukla kendinden geçen bir kimse sallanarak yürüyüp naralar atar ve bilinci yerinde olmadığı için başına türlü işler gelir. Şarap içmenin hukuken cezası da bulunduğu virane yerlerde, gizli saklı içilip gizli saklı satılır ve yakalanıldığında içen kimseler devlet eliyle cezalandırılır. Esrar'ın bu argümanlarına karşılık şarap ise aslının üzüm olduğu ve üzümün Allah tarafından övüldüğünü, onu içenin yiğit ve bahadır bir kimseye dönüştüğünü, meclislerin vazgeçilmezi olduğunu, beyler ve vezirler tarafından içilip altın kadehlerde servis edildiğini, gördüğü itibarı anlatarak kendisini savunur. Esrar'ı ise suretsiz ve ahmak olarak niteler ve onu yiyen kimselerin hasta gibi kıvrandığını yahut ölü gibi yattığını

---

²¹ Osmanlı Devleti'nin resmi mezhebi olan Hanefi mezhebine göre şaraptan az ya da çok, diğer içkilerden ise sarhoş olacak kadar içilmesi durumunda had cezası uygulanmaktadır. Had cezasının keyfiyetine ve kemiyetine ilişkin ayrıntılı bilgi için bk. Kılınç, 2015.

söyler.²² Manzumenin son kısımlarına doğru ise Esrar'ın ağır hakaretlerine maruz kalan Süci oldukça sinirlenir ve beraberinde bulunanlara Esrar'ı taşlamalarını söyler böylece iki grup arasında cenk başlar. Sayıca üstün olduğu için Esrar galip gelse de Süci cengi bırakmaz. Bunun üzerine Esrar kavgayı sonlandırmak için çocuğun bile bu işi yapmayacağını, ikisinin de geri çekilmesini ve kadıya gitmeyi önerir. Ancak Süci, kadıya giderse “seksen ağaç hadm cezası” olduğu gerekçesiyle şeriate başvurmak istemez. Bunun üzerine Esrar, Süci'yi döverek onun her şeyini alır ve yerine geçer. Manzumenin sonunda anlatıcı tekrar sözü alarak aslında hem esrarın hem de şarabın şeriate göre haklı olmadığını söyler ve manzumenin içinde yanlış bir kelam edildiyse Allah'tan bunu günah olarak saymamasını ve kendisini mahcup etmemesini diler:

Görseñ şerī'atile ol daħı bu daħı hīç
Baħsañ haķıķat ile ol daħı bu daħı nār

Söylendiyse yaramaz işbu hikāyet içre
Yazuġa yazma yā Rab kılma bizi şerm-sār (v. 42a)

11

Yukarıda da değinildiği üzere bu metnin kime ait olduğu bilinmemektedir ancak hem mecmuanın derlendiği düşünülen tarih olması hem de Eski Anadolu Türkçesi özellikleri göstermesi bakımından 16. yüzyıla ait olduğu yönünde bir tahmin yürütülebilir. Gayet yalın bir dille kaleme alınmış olan metinde “Çağ çağ akar şuları öter ağaçda kuşlar”, “Elin eline urup ahahla güldi Esrār”, “Her ayġulu göñüller bende gelür açılır” gibi sade ve ifade açısından kuvvetli mısralara da sıklıkla rastlanmaktadır.

Manzumenin *Esrār-nâme* başlığıyla yer alması iki karakterin cenkle biten tartışmasında üstün gelen tarafın Esrar oluşuyla ilintili olmalıdır. Bunun yanı sıra Süci'nin daha çok kendini savunur bir pozisyonda olmasına karşılık Esrar'ın suçlayıcı ifadeleri de ayrıca dikkat çeker. Başlığın mecmûada bu şekilde yer almasında yazarın bu tutumu da etkili olmuş olabilir.

²²Eserde “mümin aşı”, “yeşil renkli”, “tesbih ve zikirle meşgul”, “yeri seccade altı olan” Esrar karakterinin bu tarzda yazılmış farklı eserlerde de benzer şekilde anlatıldığı görülür. bk. Yılmaz, 2013b: 694.

İncelenen manzume, şahıs kadrosu bakımından da oldukça dardır. Bu tarz eserlerde genellikle esrar ve şarap karakterlerinin yanı sıra boza, rakı, nebiz, berş, afyon gibi kişileştirilmiş başka unsurlar da bulunur ve bu unsurlar hikâyenin içinde hem sözlü hem de fiili şekilde aktif olurlar. Oysa *Esrâr-nâme*'de ismi geçen karakterler yalnızca Süci'nin arkadaşları, menekşe ve gül ile Esrar'ın arkadaşları afyon ile macundur. Cenk sırasında bir kez isimleri zikredilen bu karakterlerin hikayenin gidişatına da hiçbir katkıları bulunmamaktadır.

Manzumede çeşitli yemek isimleri de çokça geçmektedir. Metnin giriş kısmında anlatıcı, karşılaştığı meclisleri tasvir ederken kurulu sofralardan ve bu sofralardaki yiyeceklerden şu şekilde bahsetmektedir:

Zerde **pirinc ü biryân yaḥnî kebâb-ı aḥmâr**
Ḳoyun ḳuzı kırılmış kim odada kim evde
Ḳaz u gögercin ördek kim öñde kimi ber-dâr
Hep reng olup saçılmış başdan başa nuḳuller
Ayva turunc u şekker elma vü nâr u gülnâr (v.38a)

12

Ayrıca metinde dikkat çeken bir diğer ayrıntı da şarabın içildiği meclislerde bulunan yiyecekler ile esrar çekildiği sırada yenilen yiyeceklerden bahsedilmesidir. Manzumede Süci, kendisinin daha üstün olduğunu ispat etmeye çalışırken meclislerinde yenen yiyecekleri de şu şekilde sıralar: bādām, sīb, sükker, elma, turunç, emrūd, nâr, noḥūd ve gülnâr (v.41a). Buna karşılık Esrar ise kendi meclisinde sürekli olarak pālūze, zerde, ḥelwâ, bādām, şehd ve şekker (v.41b) yenildiğini dile getirir.

Metinde ayrıca bu iki unsurun tüketilme biçimlerine dair de ipuçları bulmak mümkündür. Nitekim Esrar, nerede saklanıp nasıl içildiğini şu şekilde dile getirir: "Seccâde altı yirüm ḥâş cür'adân içinde /'İzzetle elde tütup hoş ağıza atarlar." (v. 40b). Süci ise Esrar'ın bir eski bez içinden çıkarılıp yendiğinden kendisinin ise gümüş kadehden içildiğinden şu şekilde bahseder: "Bir eski biz içinden yirler seni çıkarup /Altun gümüş ḳadeḥden iḳer beni iḳenler."(v.40a).

Metnin İmlâ Özellikleri ve Çeviri Yazıda İzlenen Yöntem²³

1. Eski Anadolu Türkçesi özellikleri gösteren metinde en dikkat çekici imla özelliği birinci tekil ve ikinci tekil şahıs zamirlerinde e sesinin elif harfiyle verilmesi ve bu noktada imlada bir tutarlılık bulunmamasıdır. Çoğul ekinin ve bazı Türkçe kelimelerin yazımında da aynı imla ve aynı tutarsızlık görülür. EAT dönemi metinlerinde, uzun heceye tekabül eden “e” sesinin imaleyi göstermek için elifle yazılması yaygın bir imla özelliği olduğundan dolayı (Köksal, 2012: 39) bu tür kelimelerdeki elif harfleri, çeviri yazılı metinde “ê” ile gösterilmiştir.

2. Ses uzunlukları gösterilirken zihafı ünlüler ile med yapmayı zaruri kılan ünlüler italik yazılmıştır. Örneğin hâlî kelimesinin son hecesi vezin gereği kısa okunmalıdır ancak metinde uzun ünlüyle yazılmıştır. Bu tür kelimelerde kısa okunması gereken ses hâlî kelimesinde olduğu gibi italik olarak gösterilmiştir.

3. Kimi yerlerde Farsça isim tamlamalarının vav harfiyle gösterildiği, “ve” bağlacı yerine ise esre işaretinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

4. Bazı kelimelerin esre ile okutulduğu görülmektedir. Örneğin “hâridâr” yerine “hîridâr”; “âzur” yerine “îzir” şeklinde yazılmaktadır.

5. Metinde okunamayan veya emin olunamayan kelimeler [?] işaretiyle gösterilmiştir.

6. Tamamlanmamış veya eksik kelime olduğu düşünülen beyitlerde bu kısımlar (...) işaretiyle gösterilmiştir.

7. Veznin bozuk olduğu kısımlar dipnotta belirtilmiştir.

8. Vezin gereği ulama yapılması gereken kısımlar _ işaretiyle gösterilmiştir.

²³ Çeviri yazıda Mehmet Fatih Köksal'ın (2012: 13-41) “Metin Neşrinin Ana Esasları” başlıklı makalesinde önerdiği yöntem izlenmiştir.

Metin

Esrār-nāme

Mef'ûlü / Fâ'ilâtün / Mef'ûlü / Fâ'ilâtün²⁴

— — • / — • — — / — — • / — • — —

[37]

1. Şubḥ u seḥer demiydi seyr ideridüm iy yār
Bir bāğa irdi yolum vaşfına irmez efkār
2. Bir ḥālī yirde bu bāğ ne ins var ne cinnī
Dīvār-ı burca beñzer şan kim şişār-ı duşvār
3. Devr iderek bu bāğı girdüm içine gördüm
Cennāt-ı 'adne beñzer başdan ayağa gül-zār
4. Cümle çiçekler anda vardır benefşe lāle
Kamu ağaçlar anda elma vü nār u gülnār
5. İrmiş kamu yemişler ḥurma vü nār u engür
Bitmiş kamu nebātāt 'ālem behişt-i ezhar
6. Hızr-ı çemen de anda yeşil döşek döşenmiş
Çağ çağ akar şuları öter ağaçda kuşlar
7. Bir bāğçedür bu bāğçe hergiz beyāna gelmez
Gören şanur ki cennet ya bir zarīf dil-dār
8. Bu bāğ içinde gördüm zeyn olmuş iki meclis
Biri birinden a'lā biri birinden eşrār
9. Her meclisüñ içinde bal mūmı biñden artuğ
Her ādemüñ öñünde gül naḥli niçe biñ var
10. Hep dürlü sāzlar anda kânün u nāy u ṭanbūr
Ḥvānendeler dizilmiş kıllur şadāyı iy yār

[38a]

11. Ḥayrān bu ehl-i meclis maḥbūbları yanında
Ṭabl u naḳāre pür-süz çeng ü çegāne pür-dār
12. Sāzı çaluban erler yetdi sekiz melekler
Raḳş urur aya karşıp beş on ola perī-vār
13. Ni'met bişüp dökilmiş ne 'addi var ne ḥaddi
Zerde pirinc ü biryān yaḥnī kebāb-ı aḥmār
14. Koyun kuzu kırılmış kim odada kim evde

²⁴ Bu kalıp müstef 'ilün / fe 'ülün / müstef 'ilün / fe 'ülün tefileleriyle de okunabilmektedir.

15. Kâz u gögercin ördek kim önde kimi ber-dâr
Hep reng olup saçılmış başdan başa nuğuller
Ayva turunc u şeker elma vü nâr u gülnâr
16. 'Âlemde her ne kim var bu meclis içre gördüm
Zerrîn-i hüsn-i şüret tertîb-i çavr-ı eţvâr
17. Bir hâdedür bu meclis dil-ile şerh olunmaz
Ne ni'metine gâyet ne zînetine had var
18. Bu iki meclis içinde iki ulu oturmuş²⁵
Adıyla biri Süci nâmıyla biri Esrâr
19. Germ olurak bu meclis kaldırdı Süci başın
Çıkardı bir nice kez na're urup 'Alî-vâr
20. Didi Süci'dür adum toptoluyam cihânda
Kim haşm olur benümle bënüm gibi ya kim var
21. Kûr'ân içinde adum nef' ile añdı Hâlîk
Anuñ gibi kim ola medh ide anı Gaffâr
22. Begler kamu vezîrler içmege beni muhtâc
Gül yüzlü nâzenînler cümle baña hırîdâr
23. Her kaygulu gönüller bende gelür açılır
Ni'met benümle hem-dem şenlik benümle hem-vâr
- [38b]
24. Meclislerüm şitâda 'âlî serây içinde
Evvel bahârda yirüm bâğça vü bâğ u gül-zâr
25. Benümle hoş yaraşur bâğça vü sâz u maħbûb
Âsân olur benümle her 'ıyş-ı vaşl-ı dil-dâr
26. Devlet anuñ-la dâyim baş koşa ben 'azîze
Çünkim benüm gibi yok kuţb-ı 'azîz-i dil-dâr
- Cevâb-ı Esrâr
27. Bu sözlerini Süci diyince bir yañadan
Elin eline urup kaħkah-la güldi Esrâr
28. Döndi Süci'ye eydür lâf urma hâlûñi gör
'Âlem ızır mı şanduñ ne ögünürsin iy yâr
29. Ad-ile da'vâ olmaz zâtuñda olmayıcak
Senüñ aduñ Süci-yse benüm adum da Esrâr
30. Kûr'ân içinde aduñ zemm ile añdı Hâlîk
Sen anı medh şanduñ bilmedüñ ey [...]

²⁵ Bu mısradaki vezin bozuktur.

31. Ālem içinde aduñ merdūd u hōr u mezmūm
Kur'ān içinde aduñ rics ü necīs ü murdār
32. Gördüm hadīs içinde bir aduñı daḥı var
Ümmü'l-ḥabāyiṣ olmuş bulmuş cihānda işhār
33. Bir kimsenüñ ki adı ümmü'l- ḥabāyiṣ ola
Hiç nef' gelmez andan ola ki cümle azrār
34. Çünkü aduñ bu resme hōr u zelil olıcaḥ
Sēni_iḥtiyār mı ider ṣāh [u] vezīr-i dildār
- [39a]
35. Seni içen cemī'-i cimrī vü ac u bī-kes
Gētür seni içende devlet içinde kim var
36. Meclislerüñ cemī'-i ḩan u fesād u fitne
ḩanlı bıcaḩlu olur içe seni iki yār
37. Yirüñ ḩamu zamānda vīrānıdur bu ḩalkuñ
ḩurduḩun yirde yirsin leṣ gibi daḥı murdār
38. 'Ālemde bir kiṣiye görünmege yüzüñ yok
'Ālī serāyda yāḩud bāḩçada ne yirüñ var
39. Ol saña uyan aḩmaḩ iki cihānda maḩbūn
Bed-nām u bī-diyānet bī-māl u neng ü bī-'ār
40. Gel baña kim cihānda şeyḩ u 'azīz u ḩuḩbam
'Ālem ḩamu mürīdüm miṣlüm cihānda kim var
41. Kur'ānda hem hadīsde añılmadum yaramaz
Ma'lūm olur ki bundan eylük benümlödür yār
42. Ṣāh u vezīr ü begler 'ārifler işi bütün
Ne dillenür yürürken ne zerre aḩzı ḩoḩar
43. Āriflik-ile beglik iden baña uyandur
Bilmez misin ki adum anuñ-çün oldı Esrār
44. Beṣ gün saña uyanlar bīzār olur yüzüñden
Kim uysa saña dāyim baṣ virür āḩir-i kār
45. Tenhā süren ṣafāyı baña gelür seni ḩor
Maḩbūb u sāz u gülṣen baña yaraṣur iy yār
46. 'İzzet degül mi baña İslām içinde hergiz
Kimse dimez yaramaz dāyim alup ṣatarlar
47. Yokdur yüzüñ ki bir gün sen çarṣuya ḩıḩasın
Baṣuñ aṣaḩa idüp ḩabuñ ḩaṣa çalarlar
- [39b]
48. ḩāyinsin ey çepel zāt kim içse mest idersin

49. Maḥbûbını kıocarlar melbûsını şoyarlar
Bu fi'l ile senûñle maḥbûb muşâhib olmaz
Bu kâr ile ekâbir varur saña mı uyar
50. Beni yiyen bilinse ne güft ü gû ne ğavġâ
Seni içen tıyulsa şer' ile ḥadd ururlar
51. Bunca ḥıyânet ile sen söylenüp öġünmek
Ne ḥaddüñedür iy gül ne şekliñedür iy ḥâr

Cevâb-ı Mey

52. Bu sözleri işidüp incindi Süci ġâyet
Eydür şu ḥôr u mezmûm ne fuḥşe herze söyler
53. Her kişi himmetine ġöre varur tārîkıñ
Her kimse şüretine ġöre sözini söyler
54. Elüñe âyîne al yüzüñe baġ hey aḥmak
Ne şüretine mûnis ne ma'nâdan ḥaber var
55. Rengime baġ benüm kim şâfi revân u berrâġ
Gül ġibidür ma'ânî lâle ġibi ruḥum var
56. Gül rûyuma şıfatlu rengümledür müzeyyen
Pür-tab' u zihn-i rüşen nûrumla cümle envâr
57. İçse beni bir oġlan aşlanı cenge ister
Yise seni bir aşlan çüb çıldurursa kıorķar
58. Kim içse ben zarîfi kıaplan ġibi kııvanur
Kim yise sen ḥabîşi ḥar ġibi başı şarķar

[40a]

59. Bir eski biz içinden yirler seni çıkarup
Altun ġümiş kıadeḥden içer beni içenler
60. Aşlum şorarsañ üzüm Ḥaġ öġüben yaratdı
Sen kimsin aşluñ kim yirden mi çıkduñ iy yâr

Cevâb-ı Esrâr

61. Pür-ḥışm oluban Esrâr döñdi Süci'ye eydür
Bir kimse aḥmak olsa her ne bulursa söyler
62. Aşluñ eyidi illâ aşluñdan azdıġuñ-çün
Şer kıodılar aduñı redd eyleyüp ulular
63. Her kim ki saña uydı azıtdı ol da aşlın
Bî-aşla uyan oldı bî-aşl âḥir-i kâr
64. Rengüm cihânda maḥbû' uçmaķda bende yêşil
Fi'lüm cihânda mevzûñ tesbîḥ ü zıkr ü ezķâr

65. Bir meclisüñde kimse aşlı-y-ıla oturmaz
Ya başı mâlı gider ya 'ırz u nāmūs u 'ār
66. Meclislerümde hergiz ğavġā vü herze olmaz
Birbirine kelâmı yâ hû selâmdur iy yâr
67. Kâfirler aşısın sen sini şular içerler
Başında tâcı anuñ şabka bilinde zünnâr
68. Mü'minler aşı bütün beni yiyen şular kim
Başında tâc u kisvet dilinde zıkr-i ezkâr
69. Bir tar yire koyuban dêper yüzüñi yire
Kirli ayakları-y-la sêni çıkup başarlar
- [40b]
70. Seccâde altı yirüm hâş cür'adân içinde
'İzzetle elde tutup hoş ağıza atarlar
71. Seni eliyle alan yüzüñe bakduġınca
Yüzin gözin purtarup yönin yabâ[na] dutar
72. Bir eski desti kabuñ turduġuñ yirde yersin²⁶
Kim içse qorqusından ditrer imâni kaçar
73. Her kimsenüñ ki fi'li imâni kaçar olsa
Şeytândur ol cihânda merdûd u hûr u küffâr
74. Hergiz saña yaqışmaz her kim ki mü'min oldu
Nesneden ğayrıyla olmaz her kim ki oldu küffâr²⁷
75. Gördüm hadîs içinde bir kimse ser-ğuş olsa
Hiç ehl-i cennet olmaz qalur ebedi fi'n-nâr
76. Kim uysa sen habîse fi'li fesâd u fitne
Kim uysa ben 'azîze işi şalâh u ezkâr

Cevâb-ı Süci

77. Esrâra döndi Süci eydür be hây şüretsiz
Sen bir haķîr olasın benümle ne sözüñ var
78. Meclislerümde toyar her ac u her yalıncaķ
Sêni yiyenden artmaz tutmac u nân-ı cavdâr
79. Ger içse bêni bir pîr yigit olur bahâdır
Yise seni yigitler şayrı gibi kımıldar
80. Kim içse beni her dem elma gibi kızarur
Seni yiyen şararur meyyit gibi giriftâr

²⁶ Bu mısradaki vezin bozuktur.

²⁷ Bu mısradaki vezin bozuktur.

[41a]

81. Meclislerümde yinen bādām u sīb ü sükker
Elma turunç u emrüd nār u nohūd u gülnār
82. Sênüñ kuru çerezdür artuğ yiyüp geçinmek
Ya kusmağa kil-ile ister yoğurdu nā-çār
83. Ma’düm yirinde sensin añulmaduñ cihānda
Ne cān u ten bilürsin ne nām u neng ü ne ‘ār
84. Hakkımda vārid oldu ben rūḥ-ı şānī oldum
Tüffāḥ u ḥumқа қutı қилur geri geri zār
85. ‘İşret benüm olupdur ḥurrem olup giderüm
Ḥayret senüñ olupdur dāyim yirüñ kühsār

Cevāb-ı Esrār

86. Ḥaykırdı bir kez Esrār ‘unf ile söze geldi
Eydür be hāy zavāllı öten nedür bu güftār
87. Hakkıñda vārid oldu el-keffü minhu vācib²⁸
Hakkıñda nāzil oldu el-keffü minhu ikrār²⁹
88. Gel baña kim cihānda bir kimse hem-ser olsa
Sırrına kimse irmez sırrum içinde sır var
89. Seni içen cihānda bir ac u bir yalıncağ
Bir kāmıñ-ıla bir yıl içer daḥı seni var
90. Ni’metlerüm cihānda pālūze zerde ḥelvā
Bādām u şehd ü şekker dāyim gıdāmdur iy yār
91. Maṭbū’ ta’āmlaruñdur maḥmūr olıcağ ekşi
Yaḥnī ya sirkeli baş ya ekşi şorba her bār

[41b]

92. Beng ile tatlu olur sāz u cimā’ her gün
Ser- hoş olanda lezzet heyhāt hūy-ı reftār
93. Bilmez misin ki bengi ser-ḥoşlaruñ niçe kez
Öñinden emdi la’lün ardında çözdü şalvār

Ġazab-gerd-i Mey

94. İşitmedüñ mi mesti şeytān s***r dimişler
Ser- hoş şabāḥ anun-çün ḥamāma girer o kār
95. Bu sözi işidicek şabr idemedi Süci

²⁸ “Ondan kaçınmak vaciptir.”

²⁹ “Ondan kaçınmak karardır.”

96. Yārānlarına eydür kıluñ şunu seng-sār
Puhte 'araķ benefşe yüridiler ilerü
Boza bozun[?] gül efsün bir kaç dağı kafadar
97. Her biri hayķırışup tırdı yirinden örü
Kim kıru dağı hācerden kimisi aldı eřcār³⁰
98. Görđi bu işi Esrār tābi'lerine eydür
Kalkuñ tutuñ buları bađlañ kamu ne kim var
99. Sultān řāhi tırdı hem kara pehlüvānda
Afyūna ma'cün eydür gel sen de cenge iy yār
100. Esrār çoğ idi anda uğraşdı birbiriyle
şankim seher deminde aķına aķdı Tatar
101. Bir tuhfe cengdürür bu zırā ki hālī yirde
Ne aracı bulunur ne hōd kılıc bıçaķ var
102. Bir dem biri biriyle muhķem urışdı bunlar
Yarıldı niçe başlar ufandı niçe kıollar
103. Çoķlıđ-ıla çü Esrār oldu Süci'ye ğālib
Likin Süci bahādır azlığla oldu ğam- hıvār

[42a]

20

Güft-i Esrār bā řarāb

104. Uđrař içinde Esrār döndi Süci'ye eydür
Kılmaz řabī bu fi'li olmaz delide bu kār
105. Ayır yārānlaruñi tābi'lerümi ben de
Ğavġa kesülsün andan senüñle bir sözüm var
106. Fi'lüñ kamu zamānda ğavġa degül mi baķ hā
Yine fesāda řimdi meyl eyledüñ sebük-vār
107. Esrār Süci'ye eydür bu da'vāmuz senüñle
Ceng ile vü söz ile fař olunumaz ey yār
108. Gel bērü gel senüñle řerī'ate varalum
'Arz idelüm bu hālī diñleyelüm ne söyler
109. Esrār'a Süci eydür kādīya varmazan ben
Her kādī meclisinde seksen āġac haddüm var
110. Çün Süci and içüben döndiyise şer'adan
Döñdi Süci'ye sürđi meydānı aldı Esrār
110. Zırā cihān içinde kim döndiyise şer'den
Bulmadı fırsat ařlā oldu kamu nigün-sār

³⁰ Bu mısradā vezin bozuktur.

112. Kim ki tevâzu' ile baş egdiyse şer'e
Oldı iki cihânda ol 'izzet-ile hem-vâr
113. Ol dem ki şer' aındı faşl oldı anda da'vâ
Düşürdi rahtı Süci kondı yirine Esrâr
114. Görseñ şerī'at-ile ol dağı bu dağı hîç
Bağsañ haķıķat-ile ol dağı bu dağı nâr
115. Söylendise yaramaz işbu hikâyet içre
Yazuğa yazma yâ Rab kılma bizi şerm-sâr

Sonuç

Mecmûa çalışmalarına katkı sağlamayı hedefleyen bu makale, Sun'î Çelebi'ye ait olan *Tezyîn-nâme*'nin neşri ile daha önce literatüre giren ancak yalnızca içeriğindeki tek bir metin ile ilgilenilen bir mecmûayı bütünlüklü bir şekilde incelemeye çalışmanın bir ürünüdür. Berlin Devlet Kütüphanesinde bulunan, kim tarafından ve ne zaman derlendiği bilinmeyen bu mecmûayı incelemenin literatüre iki yönden katkısı olmuştur. İlk olarak, kime ait olduğu bilinmeyen ve mecmûada *Esrâr-nâme* başlığıyla yer alan manzum bir hikaye analiz edilmiştir. Bu çalışmayla transkripsiyonu ve kısa bir değerlendirmesi yapılan bu manzumenin, daha sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmiştir. İkinci olarak ise *Esrâr-nâme* başlığı taşısa da literatürde bu isimle yer alan eserlerden farklı olduğu vurgulanan bu metnin, münazara türüne dahil olduğu ifade edilmiştir. Ancak mecmua derleyecisi metnin başlığını seçerken tür özelliklerini dikkate almamış içeriğe ilişkin bir başlık seçimi yapmıştır. Bu noktada derleyeninin ilgisinin, algısının ya da seçimlerinin belirleyiciliği unsur olduğuna dikkat çekilmelidir.

Mecmua, bütünlüklü bir incelemeye tabi tutulduğunda ise metinlerin hepsinin aynı el yazısı ile yazıldığı, süsleme ve motiflerin birbiriyle benzerlik gösterdiği ve farklı edebi türlerde olmakla birlikte işlevsel açıdan benzerlikleri haiz eserlerin biraraya getirildiği görülmektedir. Herhangi bir kayıt bulunmadığından, bu mecmuanın bir şahıs için özel olarak mı hazırlandığı, hediye edilme amacıyla mı derlendiği, bir kitap olarak üretimine kimlerin dahil olduğu gibi sorular

cevaplanamasa da yalnızca incelenen mecmuanın fiziksel özellikleri ve içeriğinden hareketle mecmuaları yalnızca karışık eserleri/notları ihtiva eden kitapların ötesinde görmenin ve çok yönlü bir incelemeye tabi tutmanın gerekliliği açık bir şekilde görülmektedir.

Kaynakça

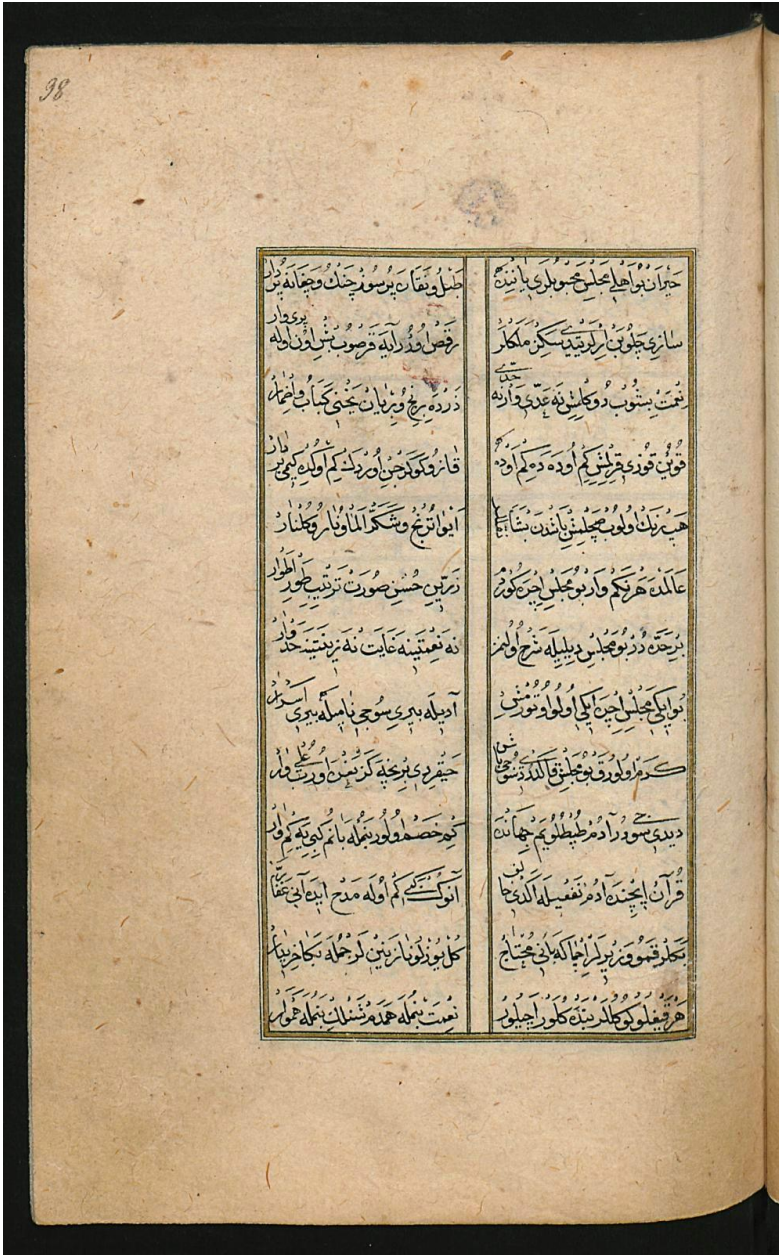
- Büyükkarcı Yılmaz, Fatma (2013a). On Sekizinci Yüzyıldan Bir Kırkambar: Elifzâde Feyzî Mecnûası. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic*. V. 8/9. s. 833-877.
- Büyükkarcı Yılmaz, Fatma (2013b). Nidayî El-Ankaravî'nin Bilinmeyen Bir Eseri Mübâhasât-ı Mükeyyifât ve Aynı Konudaki Diğer Eserler. *Turkish Studies*. V. 8/3. s.681-704.
- Canım, Rıdvan (1998). *Türk Edebiyatında Sakinameler ve Edirneli Revani'nin İşretnamesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çelebioğlu, Amil (1998). Kıyafe(t) İlmi ve Akşemseddinzade Hamdullah Hamdi ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyafetleri. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları* içinde. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. s. 225-262.
- Fuzuli (1956). *Beng ü Bade*. (haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu). Ankara: Maarif Vekaleti.
- Gürbüz, Mehmet (2012). Şiir Mecnûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII. Mecnûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı* içinde. (haz. Hatice Aynur v.d.) İstanbul: Turkuaz Yayınları. s. 97-113.
- Güler, Kadir-Ersen Ersoy (2012). XVI. Asır Bursa Zanaatkârları Hakkında Secili Mizahi Bir Eser: Sun'î Çelebinin Tezyîn-Nâmesi. *TurkishStudies*. V. 7/3. s. 1281-1309.
- Kılınç, Ahmet (2015). Klasik Dönem Osmanlı Devletinde Teşhir Cezası. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*. s. 447-456.
- Köksal, Mehmet Fatih (2006). Münzara. *Türk Edebiyatında. İslam Ansiklopedisi*. C. 31. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 580-581.

- Köksal, Mehmet Fatih (2012). Metin Neşrinin Ana Esasları. *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Köksal, Mehmet Fatih (2016a). Baki'nin Bilinmeyen Veda Gazeli ve Divanında Bulunmayan Bazı Şiirleri. *Ya Kebikeç: Mecmualar Arasında*. İstanbul: Kesit Yayınları. s. 239-248.
- Köksal, Mehmet Fatih (2016b). Şiir Mecmuaları ve Cönklerde Yunus. *Ya Kebikeç: Mecmualar Arasında*. İstanbul: Kesit Yayınları. s. 263-312.
- Kuru, Selim Sırrı (2012). Mecmûaların İçine Edebiyatın Dışına Doğru. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII. Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. (haz. Hatice Aynur v.d.) İstanbul: Turkuaz Yayınları. s. 17-29.
- Kut, Günay (2005). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*. (yay. haz. Fatma Büyükkarcı Yılmaz). İstanbul: Simurg Yayınları.
- Levend, Agah Sırrı (2015). *Divan Edebiyatı: Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. (yay. haz. Berat Açıl.) İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mecmûa* [Yazma]. Staatsbibliothek zu Berlin Orientalische Handschriften. Diez. A.S. 144
- Özen, Şükrü (1998). Hilaf. *İslam Ansiklopedisi*. C. 17. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 527-538.
- Uzun, Mustafa (2003). Mecmua. *İslam Ansiklopedisi*. C. 28. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 265-268.
- Üsküblü İshak Çelebi (1990). *Divan*. (Haz. Mehmed Çavuşoğlu -M. Ali Tanyeri). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Tebrizli Ahmedi (1996). *Esrar-name*. (haz. Gönül Ayan.) Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Tekin, Gönül (2017). Yusuf Emiri ve Beng ü Çağır Adlı Münazarası. *Hayat Ağacı*. (haz. Selim Sırrı Kuru-Sibel Kocaer). İstanbul: Yeditepe Yayınevi. s. 419-444
- Yavuz, Yusuf Şevki (2006). Münzara. *İslam Ansiklopedisi*. C. 31. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 576-577.

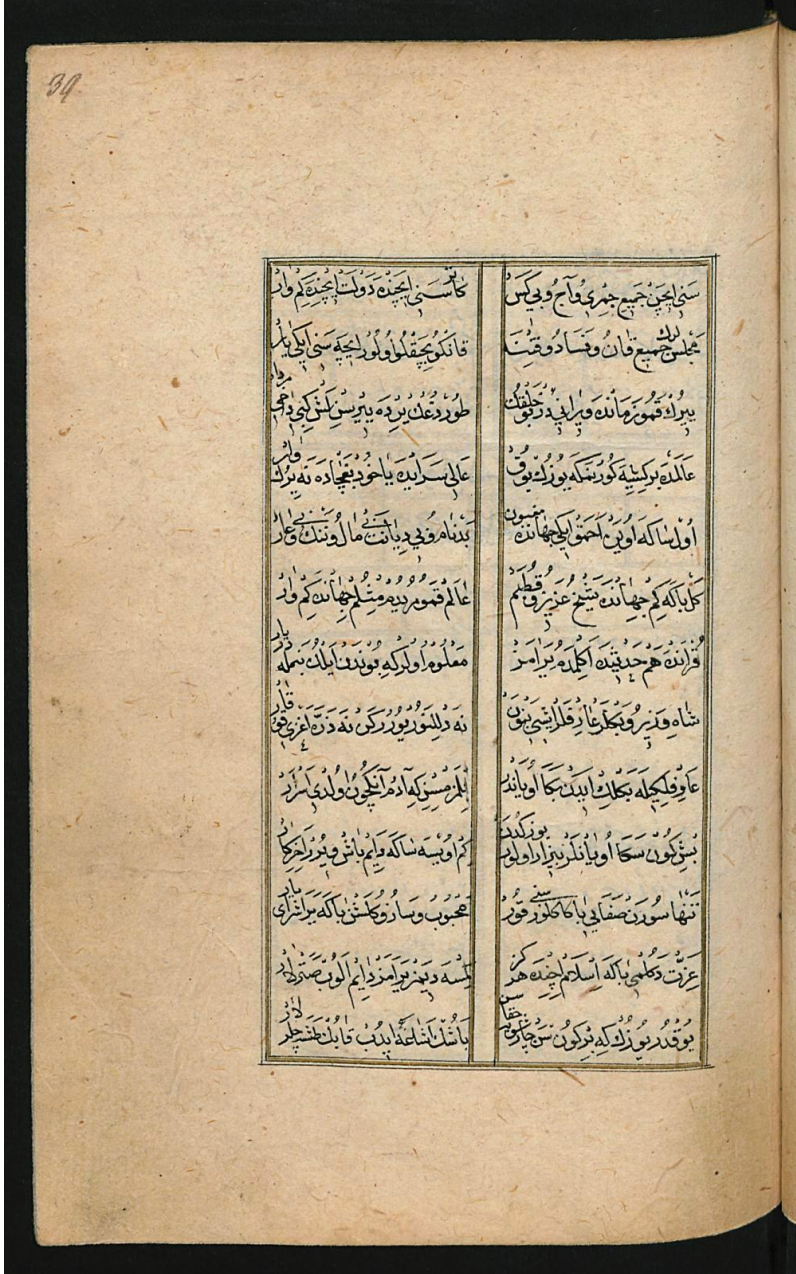
EK-A

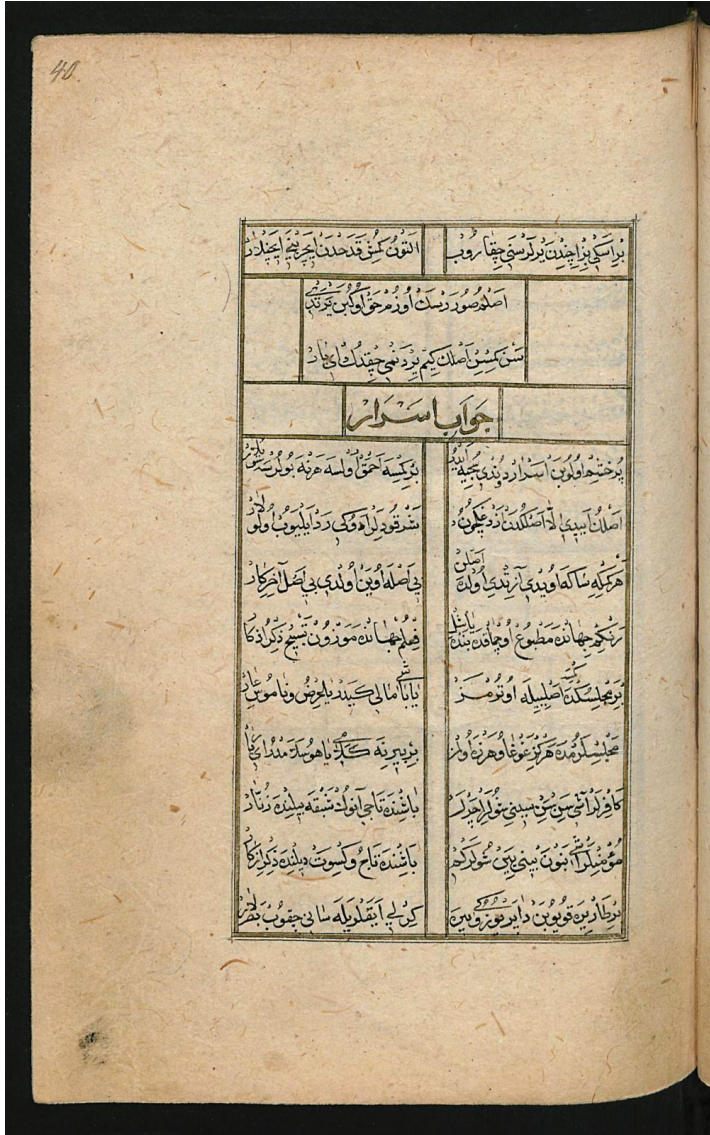

اولمهارده بيرونجاو باغ و گلزار	مجلس لوم شناهه عالي لري ايجنه
اسان اولور بيله هر عيش و خوراك	بانسله حورن لري نجاو سازق
دولت انكله داييم باش قوسنه بو عرين	
چونك نيم كي يوق قوطب عزيز ليله	
جواب اسرار	
الز ليله و رب قهقهه كلدي اسرار	بوسوز لري سوجي ديجيه بركاد
عالم اضره سيندك نه اولور ايجار	دندي سوجيه ايدلان ورسال
سانك اولك سوجيه نيم دمه اسرار	اديله دعوي اولر ذالكه الميحت
سن ايجنه صانك بلاد ايجار	قران ايجنه اولك ديبيله الكي خالق
قران ايجنه اولك رصير عيس و طار	عالم ايجنه اولك مرود خور و مذار
الحيثا اولس بولس جهانده اشعار	كوردم حديپ ايجنه بلادي ديجار
هبع نفع كلر ايدن اولاله جمله ازار	بركسه نكله اولك الميخت اوله
ساخ ايجنه ايدشاه و دربار	چونك اولك نورمه خور و دليل

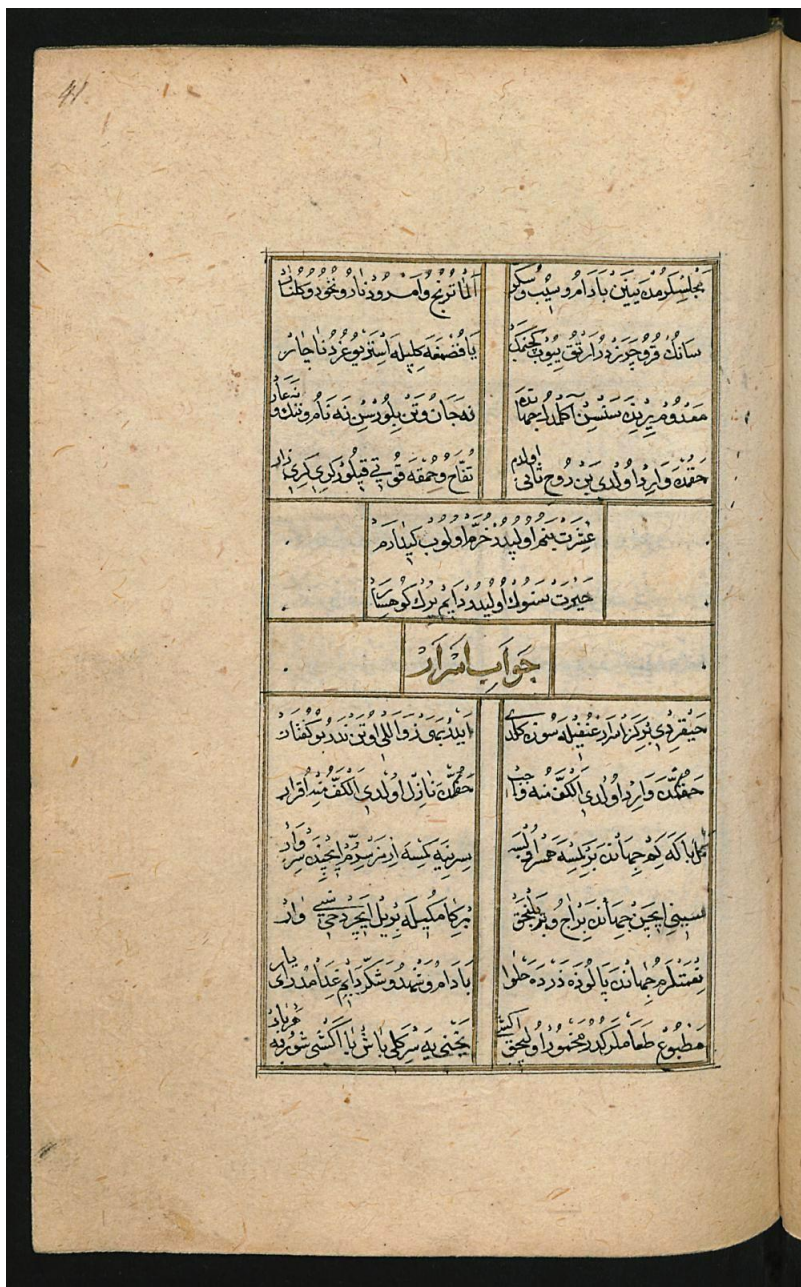

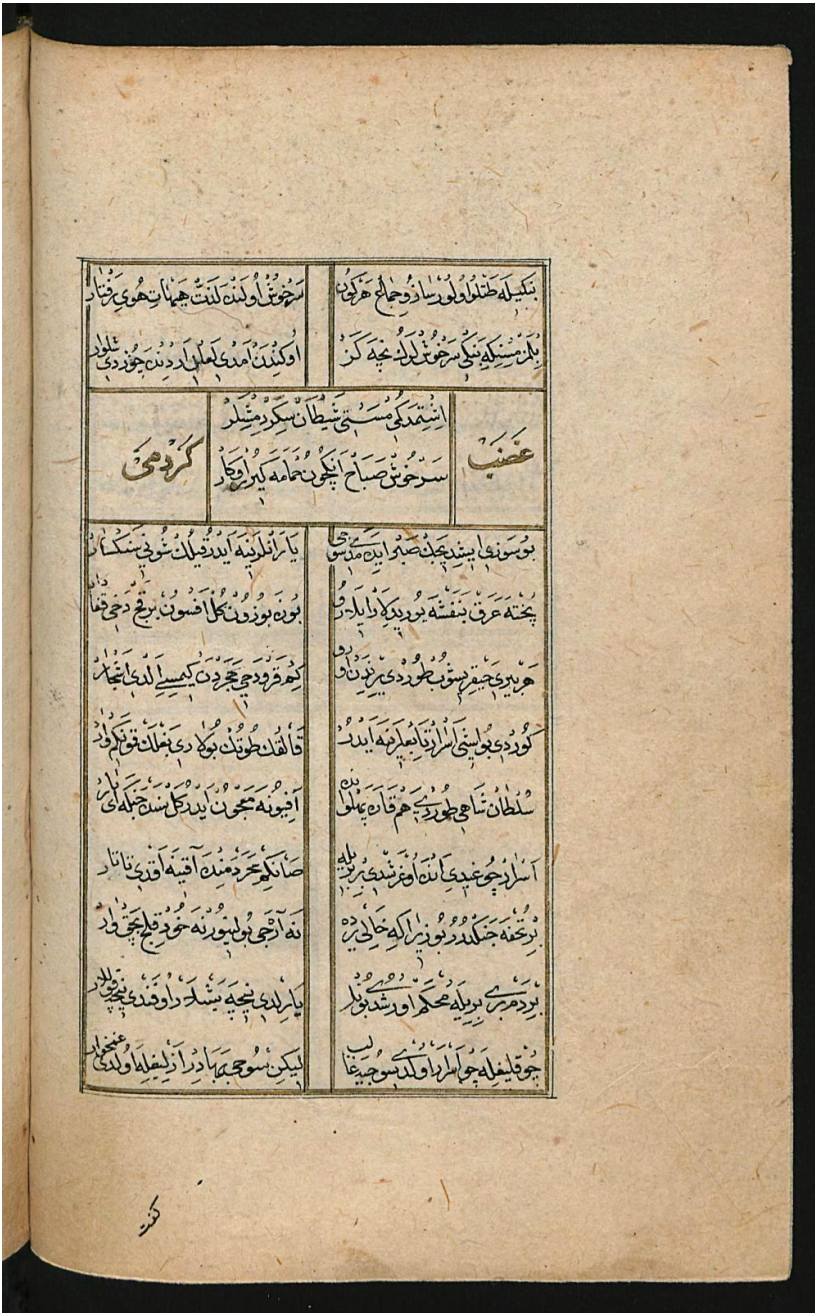

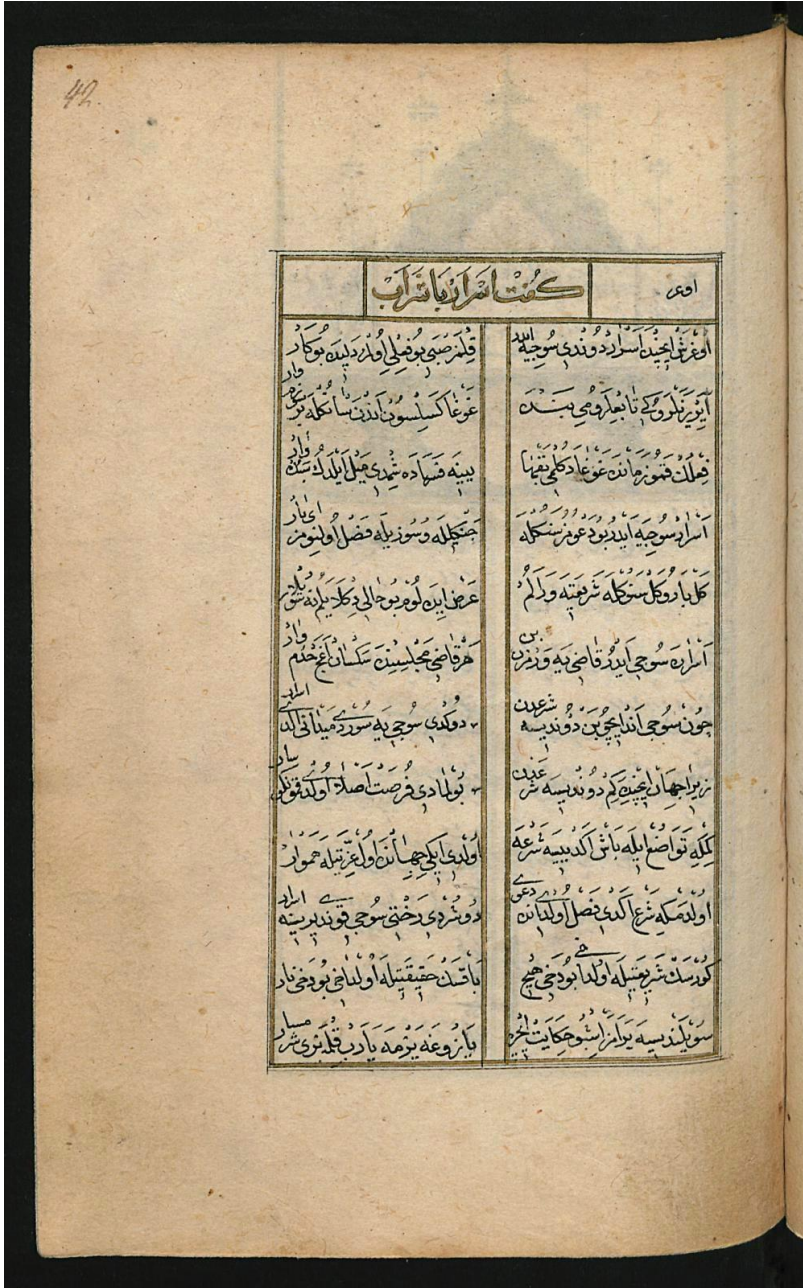
سَمَّاهُ الَّذِي يَأْتِيهِ خَاصِرٌ مِّنْ عَدُوِّهِ سَمَّاهُ الَّذِي يَأْتِيهِ خَاصِرٌ مِّنْ عَدُوِّهِ	سَمَّاهُ الَّذِي يَأْتِيهِ خَاصِرٌ مِّنْ عَدُوِّهِ سَمَّاهُ الَّذِي يَأْتِيهِ خَاصِرٌ مِّنْ عَدُوِّهِ
يُؤْتِيهِ كُوزِينَ مِّمَّا يَشَاءُ وَيُؤْتِيهِ يُؤْتِيهِ كُوزِينَ مِّمَّا يَشَاءُ وَيُؤْتِيهِ	يُؤْتِيهِ كُوزِينَ مِّمَّا يَشَاءُ وَيُؤْتِيهِ يُؤْتِيهِ كُوزِينَ مِّمَّا يَشَاءُ وَيُؤْتِيهِ
كَمِ إِحْسَةٍ فَذُرُّوا سُوءَ ظَنِّي أَلَّا كَمِ إِحْسَةٍ فَذُرُّوا سُوءَ ظَنِّي أَلَّا	كَمِ إِحْسَةٍ فَذُرُّوا سُوءَ ظَنِّي أَلَّا كَمِ إِحْسَةٍ فَذُرُّوا سُوءَ ظَنِّي أَلَّا
تَشْطَبُ أَنْذَارًا لِّعِبَادِنَا مِمَّنْ ذُرُّوا تَشْطَبُ أَنْذَارًا لِّعِبَادِنَا مِمَّنْ ذُرُّوا	تَشْطَبُ أَنْذَارًا لِّعِبَادِنَا مِمَّنْ ذُرُّوا تَشْطَبُ أَنْذَارًا لِّعِبَادِنَا مِمَّنْ ذُرُّوا
سَمَّاهُ الَّذِي يَأْتِيهِ خَاصِرٌ مِّنْ عَدُوِّهِ سَمَّاهُ الَّذِي يَأْتِيهِ خَاصِرٌ مِّنْ عَدُوِّهِ	سَمَّاهُ الَّذِي يَأْتِيهِ خَاصِرٌ مِّنْ عَدُوِّهِ سَمَّاهُ الَّذِي يَأْتِيهِ خَاصِرٌ مِّنْ عَدُوِّهِ
يُؤْتِيهِ كُوزِينَ مِّمَّا يَشَاءُ وَيُؤْتِيهِ يُؤْتِيهِ كُوزِينَ مِّمَّا يَشَاءُ وَيُؤْتِيهِ	يُؤْتِيهِ كُوزِينَ مِّمَّا يَشَاءُ وَيُؤْتِيهِ يُؤْتِيهِ كُوزِينَ مِّمَّا يَشَاءُ وَيُؤْتِيهِ
كَمِ إِحْسَةٍ فَذُرُّوا سُوءَ ظَنِّي أَلَّا كَمِ إِحْسَةٍ فَذُرُّوا سُوءَ ظَنِّي أَلَّا	كَمِ إِحْسَةٍ فَذُرُّوا سُوءَ ظَنِّي أَلَّا كَمِ إِحْسَةٍ فَذُرُّوا سُوءَ ظَنِّي أَلَّا
تَشْطَبُ أَنْذَارًا لِّعِبَادِنَا مِمَّنْ ذُرُّوا تَشْطَبُ أَنْذَارًا لِّعِبَادِنَا مِمَّنْ ذُرُّوا	تَشْطَبُ أَنْذَارًا لِّعِبَادِنَا مِمَّنْ ذُرُّوا تَشْطَبُ أَنْذَارًا لِّعِبَادِنَا مِمَّنْ ذُرُّوا
جَوَابُ سُؤَالِ	
أَسْرَدَ وَوَدَى سَوْجِي بِيَدِي صَوْرًا أَسْرَدَ وَوَدَى سَوْجِي بِيَدِي صَوْرًا	أَسْرَدَ وَوَدَى سَوْجِي بِيَدِي صَوْرًا أَسْرَدَ وَوَدَى سَوْجِي بِيَدِي صَوْرًا
مَجْلِسُ مَنْ طَوَّرَ حُجْرًا وَهِيَ بِيَدِي مَجْلِسُ مَنْ طَوَّرَ حُجْرًا وَهِيَ بِيَدِي	مَجْلِسُ مَنْ طَوَّرَ حُجْرًا وَهِيَ بِيَدِي مَجْلِسُ مَنْ طَوَّرَ حُجْرًا وَهِيَ بِيَدِي
كَرَّحِيصَةً بَارِيًّا بِرِيكِيصًا وَوَجْهًا كَرَّحِيصَةً بَارِيًّا بِرِيكِيصًا وَوَجْهًا	كَرَّحِيصَةً بَارِيًّا بِرِيكِيصًا وَوَجْهًا كَرَّحِيصَةً بَارِيًّا بِرِيكِيصًا وَوَجْهًا
تُرَّحِيصَةً بَارِيًّا بِرِيكِيصًا وَوَجْهًا تُرَّحِيصَةً بَارِيًّا بِرِيكِيصًا وَوَجْهًا	تُرَّحِيصَةً بَارِيًّا بِرِيكِيصًا وَوَجْهًا تُرَّحِيصَةً بَارِيًّا بِرِيكِيصًا وَوَجْهًا

عَلَمٌ

EK-B

Mecmûanın 31a sayfasında yer alan minyatür